

МАРКСОВИЯТ МОДЕЛ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ОБЩЕСТВОТО – СЪВРЕМЕННИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Пламен Д. Чипев*

Увод

Маркс е много актуален днес. Приносите му са (едновременно) високо оценени и настървено оспорвани. Това ярко проличава на различните конференции, организирани по случай 200-годишнината от рождението му. Изказват се различни, често диаметрално противоположни, позиции. От една страна той е широко акламиран – "личност на столетието", дори на съвременното, гениален мислител и пр. (Schuman, 2013; Roubini, 2012). От друга – отговорен за всички "злини причинени от революциите и пр."

Критиците му твърдят, че обществото днес е различно и Марксовият подход е неадекватен заради фокуса върху експлоатацията, и оттам върху класовата борба, и историческата перспектива (Паницидис, Минева, Панайотов, 2013). И още, че механизмите на функциониране на съвременната пазарна икономика (евфемизмът заменящ Марксовия капитализъм) са други. Рециклира се и най-старата критика срещу принадлежната стойност и въобще трудовата теория за стойността – оттам и дебатът за приноса на капитала към богатството, което всъщност е въпросът за самонарастването на капитала. Промененото спрямо 19 в. икономическо положение на работника се използва за аргумент за отхвърляне на марксовата икономическа теория генерално. Противоречиво е третирането и на методологията на Маркс, като някои утвърждават точно тези приноси, които други отхвърлят. Така напр., Деянов (2018) изтъква непреходното значение на "превърнатите форми", докато точно този методологичен подход на Маркс – да се противопоставят "повърхностните" форми на явленията на тяхната дълбочинна същност, е критикуван като слабост с аргумента, че не е плодотворно да се фокусира анализът върху нещо, което няма пряко влияние върху стопанските субекти или тяхната мотивация.

Това кара изследователя да се запита – какъв е реалният принос на неговия научен подход към изучаване на обществото; действителността в съвременното икономическо и социално пространство потвърждава или

* Пламен Чипев, професор, доктор, Институт за икономически изследвания, Българска академия на науките, email: chipeff@gmail.com

опровергава главните, основните, твърдения на неговата научна логика? В този смисъл настоящата статия цели да открие доколко е релевантен неговия модел за обществено развитие на социалните и икономически процеси и проблеми в развитите икономики. Идеята е да се съпоставят изведените от Маркс движещи сили, социално разделение, противоречия, противопоставяне между отделните социални слоеве и перспективите за тяхното разрешаване с факти, процеси и перспективи в социалната и икономическа реалност на развитите капиталистически икономики. Под развити или развити капиталистически икономики, тук разбирам онези икономики, основаващи се предимно на действие на пазарния механизъм, със свойственото му масирано развитие на финансово-кредитната система, висок абсолютен размер на БВП на глава от населението и относително дълга история на функциониране на капиталистически отношения, т.е. отношения, в които едната страна влиза като собственик на капитал, а другата на наеман труд.

Разбира се, както отбелязах по-горе, има широка практика за подобни изследвания. Огромният проблем, обаче, който ги съпътства, е острият идеологически сблъсък практически на всяка крачка, за това кой е източникът на новосъздадената (принадената) стойност, има ли и каква е характеристиката на експлоатацията, класовата борба и пр. В резултат, дебатът за цикля в кръг и е трудно да се види реалния принос на Маркс. Различното, което предлагам тук, е опит да се види Марксовия модел за развитие на обществото отвъд идеологическите противоречия, ако и доколкото това е възможно. Задачите, които са поставени са открояване проекциите на неговия подход в (някои) реални, основни характеристики на съвременното общество, за да се оцени доколко то може да бъде описано чрез Марксовата логика и модел.

Методологически, за постигане на тези задачи, възнамерявам да се съсредоточа върху обобщаваща картина на развитие на производството и обществото, на прогреса (ако щете), която Маркс представя, оставяйки настрана онези пунктове, които пораждат спорове поради различната идеологическа оценка на явленията, давана от техните изследователи. Фокусиране върху принципното действие модела на развитие, а не върху конкретни икономически проблеми, като експлоатацията или принадлежната стойност.

Оправдание за такъв методологически подход към Марксовата икономическа теория можем да намерим у самия Маркс. В Предговора към I-ви том на "Капиталът" той формулира научната си програма: "... а крайната цел на това съчинение е да разкрия икономическия закон на движението на съвременното общество, ..." (Маркс, 1975, с. 10).

Едно важно ограничение на изследването. С цел да не се плъзне спора встрани от поставения проблем, изследването се стреми да избегне идеологически натоварени спорове и категории от рода на – пролетарии ли са съвременните наемни работници или са сини якички; историческия матери-

ализъм що за наука е и пр. Въпросът с марксовите категории е достатъчно сложен за да се дебатира пространно тук, но ще вмъкна една малка скоба. В новата си книга Фред Блок (Block, 2018) показва как нео-консерваторите от времето на Р. Рейгън подменят оригиналния критичен смисъл на самата марксова категория капитализъм, давайки ѝ позитивно звучене, с което спекулират впоследствие.

Изследването е структурирано както следва. Следващият раздел възпроизвежда Марксовия модел и анализира, при спазване на подчертаните ограничения, съответствието му със съвременните реалии в развитите общества, максимално сбито [1]. В третия разглеждам варианти за решение на основното противоречие в общественото развитие. Заключението обобщава резултатите.

Марксовият модел и съвременните реалии в развитите общества

Марксовият модел за развитието на обществото, накратко

Разгърнатото изложение на Марксовата теория за развитие на обществото е залегнало в предговора на "Към критика на политическата икономия" (Маркс, 1983). Там развитието на обществото е представено като диалектическо взаимодействие между материалните условия на производство (производителни сили) и възникващите в хода на производството обективни и независими отношения между хората (производствени отношения). Материалните условия на производството, обособени от Маркс в средства за производство и работна сила непрекъснато се развиват под въздействие на развитието на технологията, усъвършенстване на производителността на труда, натрупването на знания и развитието на науката, опита. В хода на производствения процес живият труд се съединява с веществените условия, превръщайки факторите в готов продукт. Отношенията в производството представляват цяла система от връзки между отделните агенти в хода на създаването, разпределянето, размяната и потреблението на готовия обществен продукт, които в смет вид са представени от господстващите отношения на собственост върху средствата за производство. В този смисъл собствеността представлява системното качество на агентите в икономическата система, което ги прави елементи точно от тази система (Чипев, 1988).

Развитието на производствените отношения се определя от равнището на производителните сили, които имат революционизиращо действие спрямо тях, но последните могат да изостават по време или да оказват съпротива спрямо промените, съхранявайки се продължително време. Обществото се структурира в социални слоеве, групи (класи), като индивидите се разпределят в тях спрямо различното си място по отношение на собствеността

върху средствата за производство. Взаимодействието на социалните групи се изразява в противопоставеност, взаимоотношеност и непрекъсната борба (класова), която стига върхната си точка в революционна смяна на оstarелите с нови (по-прогресивни производствени отношения). "От форми на развитие на производителните сили тези отношения се превръщат в окви за същите. Тогава настъпва епохата на социалната революция." (Маркс, 1983, с. 21)

Диалектичката свързаност на производителни сили и производствени отношения, наречена от Маркс начин на производство, формира отделни, специфични форми, или възходящи етапи в цялостния исторически процес на общественото развитие. Конкретно за капиталистическото (буржоазното) общество, материалните условия на производството функционират като капитал, чиято основна характеристика, според Маркс, е самонарстването му; обществото е разделено в две (основни) социални групи (класи) – капиталисти и наемни работници. Противоречието в капиталистическото общество, според Маркс, се разрешава със социална революция, премахваща частната собственост върху средствата за производство. С което, развитието на обществото преминава в ново състояние (истинската история на човечеството), което би трябвало да заличи делението и противопоставянето на социалните слоеве в обществото, ликвидирайки икономическото неравенство между индивидите.

Съвременно развитие на производителните сили

И като поведение, и като динамика те отговарят на описаното в Марксовия модел. Бележат непрекъснато развитие в цялата си структура, преди всичко в технологиите заедно със (и често изпреварвани от) съпътстващото развитие на науката. Развитието на производителните сили се осъществява и чрез гигантско натрупване на опит, подобрена организация, което пък рефлектира във всяческо обогатяване и усъвършенстване на разделението на труда. Характерно за това развитие е, че се реализира в подавяващ брой области и сфери на дейност, като води като резултат до практически неограничавано нарастване на производителността на труда. Прилагането на информационните технологии, компютързацията, комуникациите и пр. водещи иновации ни изправят пред ясна и скорошна перспектива за предстоящо пълно автоматизиране и роботизиране в много области на производството.

Далеч не парадоксално този процес върви ръка за ръка със засилена деиндустриализация в много от високо развитите страни. От 1995 насам са загубени над 5 млн. работни места в преработващата индустрия в САЩ, 1.5 – във Великобритания и 0,9 – във Франция, съставляващи, съответно, 29%, 38% и 24% от заетите в нея. Като, освен технологичния прогрес, причина за

това е и прехвърлянето на високата добавена стойност към индустриалните услуги. В глобален план преработващите индустрии, сега, представляват едва 16% от произвеждания продукт (Guillou, 2017). Въпреки опитите за противопоставяне на това изнасяне на цели отрасли към страни с по-слабо развити икономики и изобилие на евтина работна ръка и ресурси (освен политиката на Тръмп, вече и в ЕС), тенденцията има икономически основания и е трудно да се очаква обръщането ѝ в обозримо бъдеще.

Промени в производствените отношения

И при тях, отново е налице развитие в множество посоки. От една страна е налице безкрайно концентриране на собственост. Големите корпорации, транс-националните компании и всевъзможни нови форми на хоризонтална и вертикална интеграция, и на преплитане с научни, развойни структури, доведоха до консолидиране на огромни производствени и пласментни вериги в единни стопански субекти. Процесът върви успоредно с увеличаващ се брой и дял на монополизираните пазари.

Споменатите по-горе опити за възпиране на деиндустриализацията доведоха, също не изненадващо, до сериозен ущърб на световната свободна търговия. Разгаря се "модерен протекционизъм" и митнически войни от глобален и доста остър порядък. Световната търговска организация по-скоро регистрира тези феномени отколкото да е в състояние да им се противопостави ефективно.

Сериозно развитие търпят производствените отношения чрез промяна на формите на заетост. Появата на "формални", "гъвкави" и пр. форми на заетост (отново като възможно следствие на деиндустриализацията) вече са навлезли в много сфери, вкл. и у нас. Активно върви процес за налагане на тенденция за намаляване на работното време, преди всичко чрез съкращаване на работната седмица, подкрепена и от Международната организация на труда. Това вече е факт в няколко страни на ЕС като Италия, Франция, Дания и Белгия, където работната седмица е под "стандарта" от четиридесет часа. В същата посока, но като "революционизираща" се приема и инициативата за въвеждане на принципи за заплащане "без връзка" с трудовото участие, т.н. базов минимален доход. Отново, приеман доста остро у нас, той се прилага макар и пилотно в няколко страни на ЕС.

Променен ли е характера на обществото?

Всички тези промени в производителните сили и производствените отношения поставят въпроса – променен ли е същностно етапа на обществено развитие (начина на производство), в сравнение с онзи етап, който е анали-

зиран от Маркс? Преодолян ли е капитализмът, чийто противоречия са в основата на марксовата теория? Моят отговор на тези въпроси е отрицателен. Има огромно натрупване на количествени промени, много от тях създават нови проблеми и противоречия, но като цяло принципното функциониране на производствените отношения остава непроменено. Аргументите – производството не само продължава да е обществено, но и засилва този си характер, в отделния производствен акт се включват усилията и на хиляди хора извън непосредствения производствен процес, главно под формата на научна дейност.

В същото време, собствеността продължава да функционира във формата на капитал; разделена е на същия принцип – средствата за производство са притежание на едни икономически (и социални) субекти, а работната сила – на други. Съответно, готовият продукт, както и в индустриалната епоха остава собственост на едната социална група, притежателите на капитал, т.е. капиталът продължава да самонараства по същия или сходен (защото темпът е изключително забързан, мащабите огромни, последствията смайващи и глобални) начин като в индустриалната епоха.

Резултатът – задълбочаващ се разрыв между групите, документиран от Пикети, Стиглиц и др. Процесът обхваща не само ръста на доходите на най-облагодателстваните групи – "единият процент на Америка" (Стиглиц, 2014), или пък топ 10-те процента, чийто дял в националния доход от 35% през 50-те години на XX в. достига до 50 – преди кризата от 2008. Разрывът обхваща и цялостна структура на дохода и богатството в развитите страни, като делът капитал/доход расте непрекъснато от средата на XX в., достигайки исторически максималните стойности от началото на същия век (Piketty, 2014).

Изследването на Пикети е особено значимо, защото, вземайки достатъчно дълги статистически редове (от кр. на XIX в. в някои случаи), показва как в тях се вписва известното решение на Саймън Кузнец. Опирайки се на данни от периода на двете световни войни, в който, наистина, има спад на неравенството, дължащ се на специфични фактори, Кузнец прокламира като икономически закон развитие на неравенството, при което то се свива след период на ръст (прословутата "камбана на неравенството"), свивайки пропастта между социалните групи (Kuznets, 1955). "Оптимистичните предсказания" на Кузнец, по израза на Пикети, господстват за дълг период в теорията и са инструментални в критиката на марксовата теория за обществото, което обуславя значението на представената тук аргументация. Растящото социално неравенство, преди всичко, е пречка пред стабилността на производството, потребителското търсене, но също и причина за "по-слабо ефективната и по-слабо производителната икономика" (Стиглиц, 2012, с. 152).

Връщайки се към главния проблем, променен ли е начина на производство, хармонични или противопоставени са социалните групи би трябвало да направим извода, че отговорът е в полза на втората възможност. Причините са в очертаните специфики – социалните слоеве запазват своето принципино различие в общественото производство и тяхното икономическо неравенство не само се запазва, но и нараства. Гъвкавите и алтернативни форми на заетост не решават проблема нито с качеството, нито с количеството на заетостта, която продължава да се снижава, като глобален феномен вследствие от де-индустриализацията. Перспективата на автоматизираното производство е реална заплаха върху социалното положение на социалната група, притежаваща само работни сили и умения, но не и капитал. Освен икономически забавящо развитието, неравенството става все повече и социално неприемливо, защото към противопоставеността на отделните групи в производството, т.е. икономическото им положение, добавя и противопоставеност в качеството на живот, качество на труд. Докато представителите на доминантната обществена група имат висока степен свобода на избора и решенията, непривилегированите се оказват все повече в условия на предетерминираност, имат ограничена възможност да вземат самостоятелни решения.

Констатирайки високата степен на адекватност на Марксовия модел спрямо съвременните социални и икономически противоречия в развитите икономики, изниква и въпросът за тяхното възможно разрешаване.

Варианти на разрешаване на противоречията

Първият вариант приема максимално отдалечената теза, че Марксовият модел за развитие на обществото не отразява добре ситуацията и перспективата на задълбочаване на социалните противоречия не получава възможност за развитие. Ситуацията, при която този модел би могъл да бъде отхвърлен възниква, ако посочените тенденции на автоматизация, роботизация и свиване приложението на жив труд се реализират, но възникват и алтернативни възможности за развитие и обществено-значимо приложение на способностите на индивидите извън сферата на производство, традиционно приемана досега за основа на нашия социален живот. Разбира се, такава сфера съществува и към момента – извънпроизводствена, "нематериална" сфера, каквото и да разбираме под това определение, функционира и то не от днес. Проблемът с нея е в това, че тя се основава, функционира и развива само и единствено на основата на материалното производство, което не просто ѝ осигурява необходимите материални условия, но и детерминира до голяма степен материалното положение на заетите в нея.

Така че, въпросът за тази друга (нова?) сфера на масирано обществено приложение на способностите на индивидите по необходимост е, тя не само да е неподвластна на материално-икономическите ограничения при приложението на освободената от материалното производство работна сила, но и да е достатъчно важна, същностна, за да се превърне в основна, т.е. прилагането на способностите на индивидите в нея да е в състояние да придобие характер на критерий за осигуряване на техния материален статус. В този случай индивидите биха си взаимодействали в социални отношения спрямо мястото си в тази нова сфера. Тогава съществуващата социална йерархия, неравенство и останалите белези на доминиране и противопоставяне биха се запазили, но обосновани в друга социална сфера, а не в производствената, т.е. не в традиционните икономически условия на живот, които в този случай се предоставят от повече или по-малко автономна автоматизирана техносфера.

Вторият вариант приема, че Марксовият подход е верен – обществото не само се развива по посочената логика, но към момента в основата си моделът функционира непроменено. В същото време продължават да се развиват изключително остри противоречия и проблеми, които не намират адекватно разрешаване в рамките на съществуващите производствени отношения. Като следствие се очертава социален взрив, който ще елиминира противопоставянето на социалните слоеве, основано на собствеността върху средствата за производство и ще установи икономически (и социални) отношения на равенство, при които индивидите ще имат принципно еднакъв достъп до базисните икономически условия на техния живот.

Съществува и трети вариант – Марксовият подход е верен, но за разрешаване на противоречията са налични други решения от типа, например, на базовия социален минимум. Т.е. възможно е оформянето на обществена система, при която едната социална група контролира напълно общественото производство, взема всички системни решения и "издържа" другата(ите) социални групи, "осигурявайки" им "някаква" алтернативна заетост и/или забавления. Това напомня донякъде ситуацията с плебса в римската империя, при която държавата обезпечава огромно непроизводително население с "хляб и зрелища". Откъдето и да се погледне подобна ситуация, широко описвана в избуялата напоследък "фентъзи" и "анти-утопична" литература, макар тя и да изглежда подозрително реална и възможна, е една много мрачна прогноза. Мястото тук не позволява да навлезем в детайли, но освен очевидните заплахи, които тя носи, нейната неприемливост е преди всичко в перспективата за деградация на огромна част от човешката популация.

Нещо повече, тази хипотетична перспектива би могла да бъде реализирана и ако базовият социален доход се окаже само един експеримент, ограничен във времето и мащаба, който да служи просто като преход към някакъв

друг принцип за получаване на възнаграждение и съответно разпределение на обществения доход – принцип, който да не изисква непосредствена връзка с полагане на труд, конкретна работа, определена професия или пък притежание на собственост. Звучи доста имагинерно, затова просто в рамките по-скоро на една скоба, ще спомена активно разработваната в момента идея за прилагане на chain-технологиите (bit-coins, ether и пр.) извън крипто-валутните разплащателни операции. Може да се окаже възможно разработване на алгоритми, при които индивидите получават някаква обществена оценка на своите знания, умения, квалификация, чрез "копаене" на някаква виртуална форма на валута, ако ползваме съответния жаргон. Съответно на това – да получават достъп до жизнени ресурси и да си осигуряват по-добър, или по-лош жизнен стандарт в зависимост от "изкопаното". Въпреки че казаното се приема с голяма доза ирония, има не малко изследователи, които очакват сериозно прилагане и дори революционизиране на обществените отношения, точно от прилагането на подобен тип технологии.

Всеки от представените варианти отразява определени факти от действителността, които при определени условия биха могли да получат развитие. Първият вариант се базира на предпоставки, които към момента изглеждат нереалистични до голяма степен. Идеята за "предефиниране" на основната сфера на обществено-значимо приложение на човешки способности, така че не просто да бъде извън материалното производство, но и да бъде напълно независима от материалните условия за приложението си, поне засега изглежда утопична.

Вторият вариант в най-голяма степен повтаря класическия марксов модел и е достатъчно близък до текущото състояние на икономическите отношения. В същото време, натрупаният от човечеството горчив опит от насилствено разрешаване на социалните противоречия налага търсене на друг вид решение.

Така става възможен третият вариант, който всъщност е компромисен от втория. При него Марксовият модел остава валиден, но се избягва революционната смяна, чрез някакво "сурогатно" разрешаване на противопоставянето. При което, чрез използване на заместващи социални технологии, се запазва доминиращото положение на една социална група спрямо останалите. Всъщност, това е псевдо-решение, тъй като цената на запазеното статукво е трансформиране на икономическото противопоставяне в противоречие от друг тип. Само като илюстрация, в медицината вече се лансират сценарии за увеличена продължителност на живота, освобождаване от болести, неограничен период на младостта и пр., чиято достъпност извън членовете на доминиращия социален слой е малко вероятна.

Така или иначе и трите възможни сценария на обществено развитие достатъчно добре се описват с Марксовия метод за откриване на диалектиката

в развитието на материалните сили и обществените отношения. Показват както наличието на непреодолени противоречия, така и тяхното утежняване и необходимост от същностна промяна поради заплахата от социален взрив. Независимо как ще се решат тези противоречия, дали чрез социално революционизиращо действие или чрез опосредствана от технологията – реформена трансформация, това не отменя значимостта и достоверността на направения от Маркс анализ, което е отговор на поставения в този доклад въпрос.

Заключение

Предложеният тук анализ на Марксовия модел за обществено развитие, разгледан в едри шрихи, и извън идеологизираното противопоставяне, показва наличие на определено съответствие със съществуващите социални и икономически реалии. Във високоразвитите икономически страни необятният ръст на материалните условия на производството и ускорената производителност на труда се съпровождат с процес на деиндустриализация, относително съкращаване на прилаганата работна сила в производството и намаляване на дела на доходите от труд в обществения доход. В същото време общественото производство продължава да се осъществява в условия на тотално доминиране на капиталистическа собственост със съответните ѝ отношения. Така не само се запазва принципното различие между двата (основни) социални слоя (групи), но чрез задълбочаващото се икономическо неравенство помежду им се усилва и основното противоречие между тях. Анализът показва, че за разрешаването на това противоречие са възможни няколко начина, единият от които също може да бъде описан чрез Марксовия модел, а другият представлява негов вариант, при който противоречията се решават чрез реформена трансформация. Така или иначе тези два варианта се вписват в Марксовия модел в основни черти. Вариантът, отхвърлящ модела и запазващ за продължително време разделението и противопоставянето на социалните слоеве, трансформирайки икономическите противоречия помежду им в друг тип, не изглежда осъществим, поне от настоящата перспектива.

Бележки:

[1] По-подробно върху самия Марксов обществен модел, вж в (Чипев, 2018)

Референци:

Деянов, Д. (2018), "Да мислим чрез "Капиталът" свръхмодерния капитализъм (Маркс след Маркс)", Доклад представен на конференция "Маркс след

марксизмите" по случай 200 г. от рождението на К. Маркс, 4-5 май 2018, СУ "Св. Кл. Охридски", София.

(Deyanov, D. 2018, "Da mislim chrez Kapitalat svrahmodernia kapitalizam (Marks sled Marksizmite)", Doklad predstaven na konferentsia "Marks sled Marksizmite" po sluchay 200 g. ot rozhdenieto na K. Marks, 4-5 may 2018, SU "Sv. Kl. Ohridski, Sofia.)

Маркс, К. (1975), "Капиталът", Партиздат, София.

(Marks, K. 1975, Kapitalat, Partizdat, Sofia.)

Маркс, К. (1983), Към критика на политическата икономия, Партиздат, София.

(Marks, K. 1983, Kam kritika na politicheskata ikonomiya, Partizdat, Sofia.)

Паницидис, Х., Минева, Е., Панайотов, С. (ред.), (2013), "Маркс: хетерогенни прочити от XX век", Anarres, С.

(Panitsdis, H., Mineva, E., Panayotov, S. (red.), 2013, "Marks: heterogenni prochiti ot XX vek", Anarres, S.)

Стиглиц, Дж. (2012), Цената на неравенството, Изд. "Изток-Запад", София.

(Stiglits, Dzh. 2012, "Tsenata na neravenstvoto", Izd. "Istok-Zapad", Sofia.)

Чипев, П. (1988), "За мястото на собствеността в системата на производствените отношения", Философска мисъл, кн. 12, с.10-17.

(Chipev, P. 1988, "Za myastoto na sobstvenostta v sistemata na proizvodstvenite otnoshenia", Filososfska misal, kn.12, s.10-17.)

Чипев, П. Д. (2018), "Актуални моменти в научния принос на Маркс за прогреса в обществото", доклад представен на Кръгла маса "К. Маркс, политическата икономия и бъдещето на капитализма", 22 май, УНСС, София.

(Chipev, P. 1988, "Aktualni momenti v nauchnia prinos na Marks za progressa na obshtestvoto", Doklad predstaven na Kragla masa "K. Marks, politicheskata ikonomia i badeshteto na kapitalizma", 22 may, UNSS, Sofia.)

Block, F.L. (2018), Capitalism: The Future of an Illusion, University of Cal. Press, California.

Guillou, S., (2017), Could Trump really re-industrialize the United States? OFCE, Available at: <https://www.ofce.sciences-po.fr/blog/could-trump-really-re-industrialize-the-united-states/> (accessed 12 September 2018).

Kuznets, S. (1955), Economic Growth and Income Inequality, American Economic Review 45, no. 1, 1–28.

Piketty, T. (2014), Capital in the Twenty-First Century, Harvard University Press, Cambridge, Mass London, England.

Roubini, N. (2012), Karl Marx Was Right, In Wall Street Journal, 8 December 2012.

Schuman, M. (2013), Marx's Revenge: How Class Struggle Is Shaping the World, In Time, 25 March 2013.

МАРКСОВИЯТ МОДЕЛ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ОБЩЕСТВОТО – СЪВРЕМЕННИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Резюме

Статията цели да проектира Марксовия модел за обществено развитие върху реалии на съвременните развити икономики със задачата да оцени неговата релевантност отвъд идеологическите противоречия, доколкото това е възможно. Резултатите от оригиналното изследване, показват определено съответствие – запазва се принципното различие и противоречие между социалните слоеве, усилено чрез задълбочаващото се икономическо неравенство помежду им. Два от анализирания три варианта за неговото решаване също се вписват в основни черти на Марксовия модел.

Ключови думи: икономическа теория на К. Маркс; развитие на обществото; икономически противоречия, неравенство, социални слоеве.

JEL: B14, B51, P16, P17

MARX'S MODEL OF DEVELOPMENT OF SOCIETY – CONTEMPORARY CHALLENGES

Plamen D. Chipev*

Abstract

The paper aims to project Marxian model for progress of the society over the actual evidence from the present day developed economies in order to assess its adequacy, avoiding the ideological controversies as much as possible. Results from the original study show certain degree of adequacy – the basic difference and contradiction between the social strata are preserved and even aggravated through the deepening economic inequality. Two of the analyzed three variants of resolving the controversy are also congruent with the basic features of the Marxian model.

Keywords: Marxian economic theory; social development; economic controversy; inequality; social strata.

JEL: B14, B51, P16, P17

* Plamen Chipev, professor, PhD, Economic Research Institute, Bulgarian Academy of Science, e-mail: chipeff@gmail.com